Byla C-140/22

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2022 m. vasario 25 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2022 m. sausio 18 d.

Ieškovai:

SM

KM

Atsakovas:

mBank S.A.

Pagrindinės bylos dalykas

Nesąžiningos sutarties sąlygos – Sutarties negaliojimas – Vartotojo pareiga pateikti pareiškimą – Reikalavimų taikyti restituciją senaties terminas – Reikalavimas grąžinti pinigų sumą dėl nepagrįsto prievolės įvykdymo, nes negaliojo hipoteka užtikrintos paskolos sutartis

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės, visų pirma Tarybos direktyvos 93/13/EEB 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies, veiksmingumo ir lygiavertiškumo principų išaiškinimas; SESV 267 straipsnis

DARBINIS VERTIMAS

Prejudiciniai klausimai

Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis ir veiksmingumo ir lygiavertiškumo principai turi būti aiškinami taip, kad pagal juos teismui draudžiama aiškinti nacionalinės teisės aktus taip, kad tuo atveju, kai į sutartį yra įtraukta nesąžininga sąlyga, be kurios ši sutartis negali būti vykdoma:

1. sutartis tampa galutinai neveiksminga (negaliojanti) atgaline data nuo jos sudarymo momento tik po to, kai vartotojas pateikia pareiškimą, kuriame nurodo nesutinkantis, kad nesąžininga sąlyga toliau galiotų, žinantis sutarties negaliojimo pasekmes ir sutinkantis, kad sutartis būtų pripažinta negaliojančia;

2. verslininko reikalavimo grąžinti pagal sutartį nepagrįstai sumokėtas pinigų sumas senaties terminas pradedamas skaičiuoti tik nuo tos dienos, kai vartotojas pateikia 1 punkte nurodytą pareiškimą, net jei vartotojas prieš tai ragino verslininką grąžinti sumokėtas pinigų sumas ir verslininkas galėjo numanyti, kad jo parengtoje sutartyje yra nesąžiningų sąlygų;

3. vartotojas gali reikalauti įstatyme numatyto dydžio delspinigių tik nuo tos dienos, kai pateikia 1 punkte nurodytą pareiškimą, net jei prieš tai ragino verslininką grąžinti sumokėtas pinigų sumas;

4. vartotojo reikalavimas grąžinti pagal negaliojančią paskolos sutartį sumokėtas pinigų sumas (paskolos įmokas, mokesčius, komisinį atlygį ir draudimo įmokas) turi būti sumažintas paskolos palūkanų, kurias bankas turėtų teisę gauti, jei paskolos sutartis būtų galiojanti, ekvivalentu, o bankas gali reikalauti grąžinti visą pagal tą pačią negaliojančią paskolos sutartį sumokėtą pinigų sumą (pagrindinę paskolos sumą)?

Nurodomi Sąjungos teisės aktai

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (OL C 202, 2016 6 7): 169 straipsnio 1 dalis

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL C 202, 2016 6 7, p. 389–405): 38 straipsnis

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288, toliau – Direktyva 93/13): ketvirta, dvidešimt pirma ir dvidešimt ketvirta konstatuojamosios dalys, 3 straipsnio 1 dalis, 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis

Nurodomi nacionalinės teisės aktai

Lenkijos teisės aktai

DARBINS VERTIMAS

***Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (1997 m. balandžio 2 d. Lenkijos Respublikos Konstitucija):**

Valdžios institucijos saugo vartotojus, naudotojus ir nuomininkus nuo veiklos, keliančios grėsmę jų sveikatai, privatumui ir saugumui, ir nuo nesąžiningos rinkos praktikos. Šios apsaugos taikymo sritis apibrėžta įstatyme (76 straipsnis).

***Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny* (1964 m. balandžio 23 d. Civilinis kodeksas) (*Dz. U.* Nr. 16, 93 pozicija, su vėlesniais pakeitimais; toliau – CK):**

Draudžiama pasinaudoti savo teise, jei tai prieštarauja šios teisės socialinei ir ekonominei paskirčiai arba socialinio sambūvio principams. Toks teisės turėtojo veikimas ar neveikimas nelaikomas teisės įgyvendinimu ir nėra ginamas (5 straipsnis).

Vartotojas yra fizinis asmuo, kuris sudaro su verslininku teisinį sandorį, tiesiogiai nesusijusį su jo komercine ar profesine veikla (22^1 straipsnis).

Verslininkas yra fizinis asmuo, juridinis asmuo ir 33^1 straipsnio 1 dalyje nurodytas organizacinis vienetas, kuris vykdo komercinę ar profesinę veiklą savo vardu (43^1 straipsnis).

Teisinis sandoris, kuris prieštarauja įstatymui arba kuriuo siekiama apeiti įstatymą, negalioja, išskyrus atvejus, kai taikytinoje nuostatoje numatomos kitokios pasekmės, visų pirma tai, kad negaliojančios teisinio sandorio sąlygos pakeičiamos atitinkamomis įstatymo nuostatomis (58 straipsnio 1 dalis).

Teisinis sandoris, prieštaraujantis socialinio sambūvio principams, negalioja (58 straipsnio 2 dalis).

Jei negalioja tik dalis teisinio sandorio, likusios teisinio sandorio dalys lieka galioti, nebent iš aplinkybių matyti, kad be negaliojančių sąlygų teisinis sandoris nebūtų sudarytas (58 straipsnio 3 dalis).

Atsižvelgiant į įstatymuose numatytas išimtis, teisinį sandorį sudarančio asmens valia gali būti išreikšta bet kokiu šio asmens elgesiu, kuris pakankamai atskleidžia jo valią, taip pat atskleidžiant valią elektronine forma (valios pareiškimas) (60 straipsnis).

Valios pareiškimas laikomas pateiktu kitam asmeniui, kai tik jis pasiekia tą asmenį taip, kad šis galėtų susipažinti su jo turiniu. Tokio pareiškimo atšaukimas galioja, jei jis gaunamas tuo pačiu metu kaip ir pareiškimas arba anksčiau (61 straipsnio 1 dalis).

Jei teisiniam sandoriui sudaryti reikalingas trečiojo asmens sutikimas, trečiasis asmuo savo sutikimą gali išreikšti prieš sandorį sudarantiems asmenims pateikiant

DARBINIS VERTIMAS

pareiškimą arba po jo pateikimo. Sutikimas, išreikštas pateikus pareiškimą, turi atgalinio veikimo galią ir galioja nuo jo sudarymo dienos (63 straipsnio 1 dalis).

Valios pareiškimas aiškinamas taip, kaip to reikalauja dėl aplinkybių, kuriomis jis buvo pateiktas, socialinio sambūvio principai ir nusistovėjusi praktika (65 straipsnio 1 dalis).

Turtiniams reikalavimams taikomas senaties terminas, išskyrus įstatyme numatytas išimtis (117 straipsnio 1 dalis).

Pasibaigus senaties terminui, asmuo, kuriam pareikštas reikalavimas, gali jo netenkinti, nebent atsisako pasinaudoti senaties terminu grindžiamu prieštaravimu. Tačiau atsisakymas pasinaudoti senaties terminu grindžiamu prieštaravimu terminui nepasibaigus yra negaliojantis (117 straipsnio 2 dalis).

Išimtiniais atvejais teismas, įvertinęs šalių interesus, gali neatsižvelgti į suėjusį vartotojui pareikšto reikalavimo senaties terminą, jei to reikalauja teisingumas (117^1 straipsnio 1 dalis).

Naudodamasis 1 dalyje nurodyta teise, teismas visų pirma turėtų atsižvelgti į: 1) senaties termino trukmę; 2) laikotarpio nuo senaties termino pabaigos iki reikalavimo pareiškimo trukmę; 3) aplinkybių, dėl kurių teisę turintis asmuo nepareiškė reikalavimo, pobūdį, įskaitant skolininko elgesio poveikį teisę turinčio asmens delsimui pareikšti reikalavimą (117^1 straipsnio 2 dalis).

Jei specialiojoje nuostatoje nenumatyta kitaip, senaties terminas yra dešimt metų, o reikalavimams dėl periodinio mokėjimo ir reikalavimams, susijusiems su ūkine veikla, – treji metai (118 straipsnis, galiojęs iki 2018 m. liepos 8 d.)

Jei specialiojoje nuostatoje nenumatyta kitaip, senaties terminas yra šešeri metai, o reikalavimams dėl periodinio mokėjimo ir reikalavimams, susijusiems su ūkine veikla, – treji metai. Tačiau senaties terminas baigiasi paskutinę kalendorinių metų dieną, išskyrus atvejus, kai senaties terminas yra trumpesnis nei dveji metai (118 straipsnis, galiojantis nuo 2018 m. liepos 9 d.).

Senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai reikalavimas tampa vykdytinas. Jei reikalavimo vykdytinumas priklauso nuo konkrečių veiksmų, kurių turi imtis teisę turintis asmuo, senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią reikalavimas būtų tapęs vykdytinas, jei teisę turintis asmuo būtų kuo greičiau ėmęsis veiksmų (120 straipsnio 1 dalis).

Sutartį sudarančios šalys gali sukurti teisinius santykius savo nuožiūra, jei jų turinys ar tikslas neprieštarauja santykių ypatumams (prigimčiai), teisei ar socialinio sambūvio principams (353^1 straipsnis).

Palūkanos nuo pinigų sumos mokamos tik tuo atveju, jei tai kyla iš teisinio sandorio arba įstatymo, teismo sprendimo ar kitos kompetentingos institucijos sprendimo (359 straipsnio 1 dalis).

DARBINIS VERTIMAS

Jei palūkanų dydis nenustatomas kitaip, turi būti mokamos įstatyme numatyto dydžio palūkanos, lygios Lenkijos nacionalinio banko pagrindinės palūkanų normos ir 3,5 procentinio punkto sumai (359 straipsnio 2 dalis).

Su vartotoju sudarytos sutarties sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, nėra jam privalomos, jeigu jose vartotojo teisės ir pareigos nustatomos nusižengiant gerai moralei ir šiurkščiai pažeidžiant jo interesus (neleistinos sutarties sąlygos). Tai netaikoma sąlygoms, kuriomis nustatomos pagrindinės šalių prievolės, įskaitant kainą ar atlygį, jei jos suformuluotos vienareikšmiškai (385^1 straipsnio 1 dalis).

Jei sutarties sąlyga pagal 1 dalį nėra privaloma vartotojui, šalis saisto likusios sutarties sąlygos (385^1 straipsnio 2 dalis).

Sąlygomis, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, laikomos sutarties nuostatos, kurių turiniui vartotojas neturėjo realios įtakos. Visų pirma tai taikoma standartinėms sutarties, kurią vartotojui pasiūlė kita sutarties šalis, sąlygoms (385^1 straipsnio 3 dalis).

Įrodinėjimo našta, kad dėl sutarties sąlygos buvo atskirai derėtasi, tenka šaliai, kuri ja remiasi (385^1 straipsnio 4 dalis).

Vertinimas, ar sutarties sąlyga atitinka gerą moralę, atliekamas pagal sutarties sudarymo metu buvusią situaciją, atsižvelgiant į jos turinį, aplinkybes, kuriomis ji buvo sudaryta, ir sutartis, kurios yra susijusios su sutartimi, į kurią įtraukta vertinama sąlyga (385^2 straipsnis).

Asmuo, kuris be teisinio pagrindo gavo turtinės naudos kito asmens sąskaita, privalo tą naudą atiduoti natūra arba, jei tai neįmanoma, atlyginti jos vertę (405 straipsnis).

Ankstesnių straipsnių nuostatos visų pirma taikomos nepagrįstai įvykdytai prievolei (410 straipsnio 1 dalis).

Prievolė yra nepagrįstai įvykdyta, jei ją įvykdęs asmuo buvo visiškai neįpareigotas arba nebuvo įsipareigojęs asmeniui, kuriam ši prievolė buvo įvykdyta, arba jei išnyko prievolės pagrindas, arba nebuvo pasiektas numatytas prievolės tikslas, arba jei teisinis sandoris, įpareigojantis įvykdyti prievolę, buvo negaliojantis ir neįsigaliojo įvykdžius prievolę (410 straipsnio 2 dalis).

Jeigu prievolės įvykdymo terminas nenurodytas arba neišplaukia iš prievolės pobūdžio, prievolė turi būti įvykdyta nedelsiant po to, kai skolininkas paraginamas įvykdyti prievolę (455 straipsnis).

Jei skolininkas vėluoja įvykdyti piniginę prievolę, kreditorius gali reikalauti sumokėti delspinigius už vėlavimo laiką, net jei nepatyrė jokios žalos ir jei vėlavimas atsirado dėl aplinkybių, už kurias skolininkas neatsako (481 straipsnio 1 dalis).

DARBINIS VERTIMAS

***Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe* (1997 m. rugpjūčio 29 d. Bankininkystės įstatymas) (*Dz. U.* Nr. 140, 939 pozicija, su vėlesniais pakeitimais)**

Paskolos sutartimi bankas įsipareigoja sutartyje nustatytam laikotarpiui perduoti paskolos gavėjui naudotis tam tikram tikslui skirtą pinigų sumą, o paskolos gavėjas įsipareigoja ją naudoti sutartyje numatytomis sąlygomis, grąžinti panaudotą paskolos sumą kartu su palūkanomis nustatytais grąžinimo terminais ir sumokėti komisinį atlyginimą už suteiktą paskolą (69 straipsnio 1 dalis).

Paskolos sutartis turi būti sudaryta raštu ir joje turi būti nurodyta visų pirma ši informacija: 1) sutarties šalys; 2) paskolos suma ir valiuta; 3) tikslas, kuriam suteikta paskola; 4) paskolos grąžinimo terminai ir sąlygos; 5) paskolos palūkanų dydis ir jų keitimo sąlygos; 6) paskolos grąžinimo užtikrinimo būdas; 7) banko teisių, susijusių su paskolos panaudojimo ir grąžinimo kontrole, apimtis; 8) paskolos suteikimo paskolos gavėjui terminai ir būdas; 9) komisinio atlyginimo dydis, jei jis numatytas sutartyje; 10) sutarties keitimo ir nutraukimo sąlygos (paskolos sutarties sudarymo metu galiojusios redakcijos 69 straipsnio 2 dalis).

Trumpas faktinių aplinkybių ir proceso aprašymas

1 2009 m. vasario 18 d. šalys sudarė hipoteka užtikrintą paskolos, indeksuotos pagal Šveicarijos franko (CHF) kursą, sutartį. Paskolos suma, išreikšta indeksavimo valiuta pagal 2009 m. sausio 22 d. galiojusių banko valiutų kursų lentelėje nurodytą valiutos pirkimo kursą, nesaistė banko. Paskolos vertė, išreikšta užsienio valiuta paskolos išmokėjimo dieną, galėjo skirtis nuo nurodytosios (1 straipsnio 3A dalis). Nuo paskolos buvo mokamos kintamos palūkanos (10 straipsnio 1 dalis), kurias sudarė LIBOR 3 mėn. ir fiksuotos 3,60 proc. banko maržos suma. Pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokos buvo grąžinamos Lenkijos zlotais (PLN), konvertavus pagal paskolos grąžinimo dieną galiojusių banko valiutų kursų lentelėje nurodytą CHF pardavimo kursą (10 straipsnio 5 dalis). Prieš terminą grąžinant visą paskolą arba pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokas, taip pat grąžinant didesnes įmokas, grąžintinos sumos buvo konvertuojamos pagal grąžinimo dieną ir valandą galiojusių banko valiutų kursų lentelėje nurodytą CHF pardavimo kursą (12 straipsnio 4 dalis). Visas pinigų sumas bankas išmokėjo PLN, jokios pinigų dalies bankas neišmokėjo CHF. Ieškovai taip pat mokėjo visas paskolos įmokas PLN. Vis dėlto, jei būtų daroma prielaida, kad paskolos sutarties 1 straipsnio 3A dalis, 10 straipsnio 5 dalis ir 12 straipsnio 4 dalis šalims nebuvo privalomos, o kitos sutarties nuostatos buvo privalomos, paskolos įmokų suma laikotarpiu nuo 2009-08-18 iki 2019-03-18 būtų 52 268,06 PLN mažesnė.

2 2019 m. liepos 4 d. ieškovai pateikė bankui atsakovui pretenziją, reikalaudami per 30 dienų grąžinti dėl paskolos sutarties negaliojimo nepagrįstai sumokėtas 242 238,61 PLN dydžio paskolos įmokas, o jei nebūtų pagrindo sutartį pripažinti negaliojančia, grąžinti 52 298,92 PLN dydžio pagrindinės paskolos sumos ir

DARBINIS VERTIMAS

palūkanų įmokų permoką, kurią bankas gavo nuo 2009-07-20 iki 2019-03-18. 2019 m. liepos 16 d. raštu bankas pateikė atsakymą į skundą, kuriame nurodė, kad paskolos sutartis yra teisėta, galiojanti ir joje nėra neleistinų sutarties sąlygų.

3 2019 m. liepos 31 d. ieškovai kreipėsi į *Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie* (Varšuvos miesto Centro rajono apylinkės teismas) su prašymu pasiūlyti sudaryti taikos sutartį ir pareikalavo, kad bankas atsakovas sumokėtų nepagrįstai gautą 242 238,61 PLN dydžio sumą pagal negaliojančią paskolos sutartį arba 52 281,02 PLN dydžio pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokų permoką. Atsakydamas į prašymą bankas nurodė, kad nemato jokios galimybės sudaryti taikos sutarties. Teismas, išnagrinėjęs prašymą 2019 m. gruodžio 13 d. vykusiame viešame teismo posėdyje, konstatavo, kad taikos sutartis nebuvo sudaryta, todėl byla dėl prašymo sudaryti taikos sutartį laikoma baigta.

2020 m. balandžio 27 d. pateiktame ieškinyje ieškovai prašė priteisti iš atsakovo iš viso 52 270 PLN su įstatyme numatyto dydžio delspinigiais, apskaičiuotais nuo 2019 m. liepos 17 d. iki ieškovų nuo 2009-08-18 iki 2019-03-18 nepagrįstai sumokėtos atsakovui pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokų permokos grąžinimo dienos. Pagrindiniame ieškinyje ieškovai reikalauja iš atsakovo grąžinti permoką, t. y. skirtumą tarp faktiškai sumokėtų įmokų sumos ir mokėtinų įmokų sumos, darant prielaidą, kad šalių nesaisto minėtos nesąžiningos sutarties sąlygos.

4 Vis dėlto tuo atveju, jeigu teismas nuspręstų, kad paskolos sutartis negali būti vykdoma be nurodytų nesąžiningų sutarties sąlygų, ieškovai pateikė papildomą ieškinį, kuriuo prašė pripažinti 2009 m. vasario 18 d. paskolos sutartį negaliojančia ir priteisti jiems iš atsakovo 52 270 PLN kartu su įstatyme numatyto dydžio delspinigiais, apskaičiuotais nuo 2019 m. liepos 17 d. iki grąžinimo dienos, nes dėl paskolos sutarties negaliojimo ieškovai nuo 2009-08-18 iki 2019-03-18 nepagrįstai sumokėjo atsakovui pinigų sumas. 2020 m. rugpjūčio 10 d. rašytiniame pareiškime ieškovai nurodė sutinkantys, kad paskolos sutartis būtų pripažinta negaliojančia visa apimtimi, manantys, kad paskolos sutarties pripažinimas negaliojančia yra jiems naudingas, ir žinantys sutarties negaliojimo pasekmes, įskaitant finansines pasekmes. Ieškovai nurodė suprantantys, jog sutartį pripažinus negaliojančia visa apimtimi abi šalys privalės grąžinti viena kitai abipusę naudą, gautą vykdant sutartį, ir su tuo sutinkantys. Be to, ieškovai nurodė žinoję, jog bankas atsakovas gali pareikšti jiems reikalavimus dėl paskolos panaudojimo ne pagal sutartį. Bankas atsakovas prašė atmesti ieškinį visa apimtimi.

2020 m. spalio 27 d. vykusiame teismo posėdyje teismas informavo ieškovus apie paskolos sutarties negaliojimo pasekmes, o ieškovai pareiškė suprantantys sutarties negaliojimo pasekmes ir sutinkantys, kad sutartis būtų pripažinta negaliojančia.

DARBINIS VERTIMAS

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

Pateiktą ieškinį ieškovai grindė tuo, kad šalių 2009 m. vasario 18 d. sudarytoje paskolos, indeksuojamos pagal CHF kursą, sutartyje buvo nesąžiningų sąlygų, t. y. konvertavimo sąlygų (1 straipsnio 3A dalis, 10 straipsnio 5 dalis ir 12 straipsnio 4 dalis), pagal kurias bankas ieškovams skaičiavo per dideles įmokas. Atsakovu patrauktas bankas teigė, kad šalių sudaryta sutartis yra galiojanti ir joje nėra nesąžiningų sąlygų.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

5 Kaip nustatė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, ieškovai sudarė sutartį kaip vartotojai, o bankas atsakovas yra verslininkas. Tiek dėl paskolos sutarties nuostatų, kuriose numatoma, kad paskola indeksuojama užsienio valiuta (1 straipsnio 3 dalis), tiek dėl paskolos sutarties nuostatų, suteikiančių bankui teisę nustatyti tos užsienio valiutos kursą (1 straipsnio 3A dalis, 10 straipsnio 5 dalis ir 12 straipsnio 4 dalis), atskirai nebuvo derėtasi. Be to, nė viena iš minėtų sutarties nuostatų neatspindi galiojančių įstatymų ar jų įgyvendinimo teisės aktų. Tiesa, kiekvienoje iš tų sutarties nuostatų apibrėžiamas sutarties pagrindinis dalykas, tačiau tai nėra išreikšta paprasta ir suprantama kalba. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konstatuoja, kad paskolos sutarties 1 straipsnio 3 dalis, 1 straipsnio 3A dalis, 10 straipsnio 5 dalis ir 12 straipsnio 4 dalis prieštarauja sąžiningumo reikalavimams ir dėl jų iš esmės pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pagal sutartį pusiausvyra vartotojo nenaudai, todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visas šias sąlygas laiko nesąžiningomis. Dėl šios priežasties visos minėtos sutarties sąlygos nėra privalomos vartotojams, tačiau kartu nėra įmanoma, kad paskolos sutartis likusia dalimi, pašalinus iš jos nesąžiningas sąlygas, būtų toliau taikoma šalims. Pagal nacionalinių teismų praktiką panašaus ar net identiško turinio nuostatos laikomos nesąžiningomis. Be to, naujausioje nacionalinių teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad paskolos sutartis, susieta su užsienio valiuta, negali galioti pašalinus iš jos minėtas sutarties sąlygas, ši praktika atitinka Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas)[1] jurisprudenciją ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pritaria šiam vertinimui.

6 Ligšiolinėje savo jurisprudencijoje Teisingumo Teismas nurodo, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nesąžiningos sutarties sąlygos nėra privalomos vartotojams. Tai yra imperatyvi nuostata[2]. Nacionaliniai teismai turi

[1] Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2019 m. kovo 14 d. Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 52 punktą ir 2019 m. spalio 3 d. Sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 44 punktą.

[2] Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Mostaza Claro*, C-168/05, 36 punktą; 2009 m. birželio 4 d. Sprendimo *Pannon GSM*, C-243/08, 25 punktą; 2010 m. lapkričio 9 d. Sprendimo *VB Pénzugyi Lizing*, C-137/08, 47 punktą, ir 2010 m. lapkričio 16 d. Teisingumo Teismo nutarties *Pohotovosť*, C-761/10, 38 punktą. Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *Perenićová ir Perenić*, C-453/10, 28 punktą; 2012 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Invilel*, C-472/10, 34 punktą; 2017 m. sausio 26 d.

DARBINIS VERTIMAS

nustatyti, kad į sutartį yra įtraukta nesąžininga sąlyga[3]. Visų pirma teismas turi informuoti proceso šalis apie tai, kad į sutartį yra įtraukta nesąžininga sąlyga[4], ir objektyviai ir išsamiai nurodyti šalims teisines pasekmes, kurių gali kilti panaikinus nesąžiningą sąlygą, visų pirma įskaitant visos sutarties pripažinimą negaliojančia, dėl kurio gali būti pateikti reikalavimai taikyti restituciją[5]. Siekiant užtikrinti, kad direktyvoje numatyta apsauga būtų veiksminga, reikia, kad nacionalinis teismas, kuris *ex officio* konstatuoja, jog sąlyga nesąžininga, galėtų nustatyti visas dėl tokio konstatavimo kylančias pasekmes ir nelaukti, kol vartotojas, informuotas apie turimas teises, pateiktų pareiškimą, kuriame prašytų tokią sąlygą panaikinti[6].

7 Vartotojas, informuotas apie tai, kad į sutartį yra įtraukta nesąžininga sąlyga, gali laisva valia ir sąmoningai sutikti su ta sąlyga ir taip dar kartą suteikti jai privalomąją galią[7]. Kita vertus, jei vartotojas tokio sutikimo neduoda, nesąžininga pripažinta sutarties sąlyga iš principo turi būti laikoma niekuomet neegzistavusia,

DARBINIS VERTIMAS

Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 41 punktą; 2018 m. gegužės 17 d. Sprendimo *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, 27 ir 34 punktus; 2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Bankia*, C-109/17, 37 ir 38 punktus ir 2020 m. kovo 11 d. Sprendimo *Lintner*, C-511/17, 24 punktą.

3 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2000 m. birželio 27 d. Sprendimo *Océano Grupo Editorral* ir *Salvat liditores*, C-240/98–C-244/98, 26 ir 29 punktus; 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Mostaza Claro*, C-168/05, 27–30 ir 38, 39 punktus; 2016 m. liepos 28 d. Sprendimo *Tomášová*, C-168/15, 28–32 punktus; taip pat 2016 m. spalio 26 d. Teisingumo Teismo nutarties *Fernández Oliva*, C-568/14–C-570/14, 24 punktą. Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2017 m. sausio 26 d. Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 43 punktą; 2018 m. gegužės 17 d. Sprendimo *Karel de Grote – Hogeschool Katholreke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, 29 ir 37 punktus; 2018 m. rugsėjo 13 d. Sprendimo *Profi Credit Polska*, C-176/17, 42 punktą; 2019 m. balandžio 3 d. Sprendimo *Aqua Med*, C-266/18, 27 ir 52 punktus; taip pat 2018 m. lapkričio 28 d. Sprendimo *PKO Bank Polski*, C-632/17, 36 punktą.

4 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 29–36 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, 52 ir 53 punktus; 2019 m. lapkričio 7 d. Sprendimo *Profi Credit Polska*, C-419/18 ir C-483/18, 70 punktą; 2020 m. kovo 11 d. Sprendimo *Lintner*, C-511/17, 42 punktą; taip pat 2021 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 93 punktą.

5 Žr. 2021 m. balandžio 29 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 96–99 punktus.

6 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 28 ir 36 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Jőrös*, C-397/11, 42 ir 48 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, 50 punktą; 2015 m. spalio 1 d. sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C- 32/14, 49 punktą; 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Francisco Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 59 punktą.

7 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2009 m. birželio 4 d. Sprendimo *Pannon GSM*, C-243/08, 33 punktą; 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 63 punktą; 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 27 punktą.

todėl ji negali turėti poveikio vartotojui ir turi lemti vartotojo teisinės ir faktinės padėties, kurioje jis būtų, jeigu nebūtų minėtos sąlygos, atkūrimą[8].

8 Tai iš principo reiškia atitinkamą restitucinį poveikį pagal nesąžiningą sąlygą sumokėtų sumų atžvilgiu[9].

9 Vis dėlto restitucinis poveikis, pasireiškiantis prievole grąžinti pagal nesąžiningą sąlygą nepagrįstai sumokėtas sumas, negali būti apribotas laiko atžvilgiu tik tomis sumomis, kurios buvo sumokėtos paskelbus sprendimą, kuriuo konstatuotas tos sąlygos nesąžiningumas, nes tokia apsauga yra neišsami ir nepakankama, todėl nėra nei tinkama, nei veiksminga priemonė užkirsti kelią tokių sąlygų naudojimui[10]. Nesąžininga sąlyga yra privaloma visa apimtimi, o ne tik ta dalimi, kurioje ji yra nesąžininga[11]. Teismas taip pat paprastai negali pakeisti nesąžiningos sąlygos turinio[12] arba aiškinti ją taip, kad sumažintų jos nesąžiningumą[13]. Kita vertus, teismas gali pakeisti nesąžiningą sąlygą dispozityvia nacionalinės teisės nuostata, tačiau tik tuo atveju, jei nesąžiningos sąlygos panaikinimas lemia visos sutarties negaliojimą ir dėl to vartotojui kyla ypač neigiamų pasekmių[14]. Vertinimas, ar tokia padėtis egzistuoja, turi būti atliekamas

8 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2010 m. lapkričio 16 d. Nutarties *Pohotovosť*, C-76/10, 62 punktą; 2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *Perenićová ir Perenić*, C-453/10, 30 punktą; 2012 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Invitel*, C-472/10, 42 punktą; 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 27 punktą; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Jőrös*, C-397/11, 51 ir 53 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, 49 punktą; taip pat 2014 m. balandžio 3 d. Teisingumo Teismo nutarties *Sebestyén*, C-342/13, 35 punktą.

9 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 62, 63 ir 66 punktus; 2021 m. liepos 9 d. Sprendimo *Raiffeisen Bank ir BRD Groupe Societé Générale*, C-698/18 ir C-699/18, 54 punktą; 2020 m. liepos 16 d. Sprendimo *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, C-224/19 ir C-259/19, 53 punktą; taip pat 2021 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 51 punktą.

10 Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-07/15 ir C-308/15, 73 ir 75 punktus.

11 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, 64 punktą ir 2021 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 70 ir 80 punktus.

12 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 69–73 punktus; 2018 m. rugsėjo 13 d. Sprendimo *Profi Credit Polska*, C-176/17, 41 punktą; 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, 53 ir 54 punktus; taip pat 2021 m. lapkričio 7 d. Sprendimo *Kanyeba*, C-349/18–C-351/1B, 67 punktą ir 2021 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 67 ir 68 punktus.

13 Žr. 2021 m. lapkričio 18 d. Teisingumo Teismo sprendimo *A S.A.*, C-212/20, 79 punktą,

14 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kàsler ir Kàslerné Ràbai*, C-26/13, 80–85 punktus; 2015 m. sausio 21 d. Sprendimo *Unicaja Banco ir Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13, 33 punktą; 2018 m. rugpjūčio 7 d. Sprendimo *Banco Santander ir Escobedo Cortès*, C-96/16 i C-94/17, 74 punktą; 2018 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *OTP Bank ir OTP Faktoring*, C-51/17, 60 ir 61 punktus; 2019 m. kovo 14 d.

DARBINIS VERTIMAS

ginčo atsiradimo dieną[15], o vartotojo šiuo klausimu išreikšta valia teismui yra privaloma[16]. Iš tiesų sutartis iš esmės turi išlikti be jokio kito pakeitimo, išskyrus pakeitimus, atsirandančius dėl nesąžiningų sąlygų panaikinimo, jeigu pagal vidaus teisės normas toks sutarties tęstinumas yra teisiškai įmanomas, o tai reikia išnagrinėti remiantis objektyviu požiūriu[17].

10 Jei pagal atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas, atsižvelgiant į objektyvius kriterijus, neįmanoma be nesąžiningų sąlygų palikti galioti sutarties, ji gali būti laikoma negaliojančia[18]. Teismo pripažintos nesąžininga sąlygos verslininko su vartotoju sudarytoje sutartyje pasekmės išimtinai priklauso nuo nacionalinės teisės, jeigu užtikrinama Direktyvos 93/13 nuostatomis garantuojama vartotojų apsauga[19].

11 Be to, nacionalinės proceso teisės aktai turi atitikti veiksmingumo ir proporcingumo principus[20].

12 Kalbant apie **prejudicinio klausimo pirmąjį punktą**, Lenkijos teismai iki šiol laikėsi nuomonės, kad iš CK 385[1] straipsnio 1 dalies išplaukia, jog konvertavimo sąlygos, kurios yra neleistinos sutarties sąlygos, negalioja, t. y. jos nėra privalomos vartotojui nuo sutarties sudarymo momento (*ex tunc*), o kadangi šiomis nuostatomis apibrėžiamas pagrindinis sutarties dalykas, be jų sutartis

Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 54 punktą; taip pat 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, 56–59 ir 64 punktus.

15 Žr. 2019 m. spalio 3 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 50 ir 56 punktus.

16 Žr. 2019 m. spalio 3 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 67 ir 68 punktus.

17 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2012 m. birželio 10 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 65 punktą; 2014 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo Kušionová, C-34/13, 50 punktą; 2015 m. sausio 21 d. Sprendimo *Unicaja Banco ir Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13, 28 punktą; 2016 m. balandžio 21 d. Sprendimo *Radlinger ir Radlingerova*, C-377/14, 97 punktą; taip pat 2018 m. rugpjūčio 7 d. Sprendimo *Banco Santander ir Escobedo Cotes*, C-96/16 ir C-94/17, 73 punktą.

18 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, 35 ir 36 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Jőrös*, C-397/11, 47 punktą; 2019 m. kovo 14 d. Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 56 punktą; 2019 m. spalio 3 d. Sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 41–45 ir 47 punktus; taip pat 2021 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 85 ir 89 punktus.

19 Žr. 2021 m. balandžio 29 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 88 ir 90 punktus.

20 Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Mostaza Claro*, C-168/05, 24 punktą; 2010 m. lapkričio 16 d. Nutarties *Pohotovosť*, C-76/10, 47 punktą; 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Credito*, C-618/10, 46 punktą; 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 26 punktą; 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 50 punktą; 2015 m. spalio 1 d. Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 51 punktą; 2015 m. spalio 29 d. Sprendimo *BBVA*, C-8/14, 24 punktą; 2019 m. birželio 26 d. Sprendimo *Addiko Bank*, C-407/18, 46 punktą, taip pat 2020 m. liepos 16 d. Sprendimo *Caixabank*, C-224/19 ir C-259/19, 83 punktą.

DARBINIS VERTIMAS

negali galioti, todėl visa paskolos sutartis negalioja nuo pat pradžių (*ex tunc*)[21]. Tai reiškia, kad sutarties šalys turi teisę pagal CK 405 straipsnį, siejamą su CK 410 straipsnio 1 dalimi, reikšti abipusius reikalavimus grąžinti visų pinigų, kuriuos nepagrįstai gavo vykdydamos sutartį, ekvivalentą. Pagal savo pobūdį reikalavimas grąžinti nepagrįstai gautas pinigų sumas yra neterminuotas[22], todėl praturtėjusi šalis turėtų jį įvykdyti po to, kai tai daryti ją paragina nukentėjusioji šalis (CK 455 straipsnis).

13 Ankstesniame punkte išdėstytas nacionalinės teisės aktų aiškinimas pasikeitė *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas; toliau – SN) priėmus 2021 m. gegužės 7 d. nutartį (III CZP 7/21). Šią nutartį būtina aptarti siekiant patikrinti, ar joje pateiktas išaiškinimas atitinka Direktyvą 93/13. Nutartyje SN nurodė, kad „konstatavimas, jog neleistina sutarties sąlyga negalioja nuo pat pradžių (*ab initio*) ir pagal įstatymą (*ipso iure*), į ką teismas privalo atsižvelgti *ex officio*, remdamasis byloje nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis, atitinka vadinamojo absoliutaus negaliojimo sankcijos požymius <...>. Vis dėlto paprastam šios sankcijos taikymui kelią užkerta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pripažįstama taisyklė, kad vartotojas, žinodamas apie sąlygos neleistinumą, gali nesutikti su jos netaikymu, laisva valia sutikdamas su ta sąlyga, ir tai gali padaryti tiek teisme po to, kai išsamiai informuojamas apie teisines pasekmes, kurias gali sukelti neleistinos sąlygos panaikinimas, tiek ne teisme, laisva valia ir sąmoningai sutikdamas su prievolės atnaujinimu arba sutarties (neleistinos sąlygos) pakeitimu. Kita vertus, nacionalinėje teismų praktikoje ir doktrinoje paprastai pripažįstama, kad vienas iš vadinamojo absoliutaus negaliojimo požymių yra jo galutinis pobūdis <...>. Be to, tai, kad vartotojas gali vienašališkai sutikti su neleistina sąlyga ir taip ištaisyti jos trūkumus, nereiškia, kad šios sąlygos negaliojimu vienodai gali remtis bet kuri sutarties šalis ir bet kuris trečiasis asmuo, turintis interesą šiuo klausimu, kaip tradiciškai būdinga negaliojimui <...>. Galimybė ištaisyti negaliojančios nuostatos trūkumus vėlesniu vienašališku sutikimu būti saistomam tos nuostatos, kuris tarsi pakeičia pradinį faktinio sutikimo taikyti tą nuostatą nebuvimą (atskiros derybos), primena vadinamojo suspenduoto negaliojimo sankciją, kuri, taikoma pačiai sutarčiai, pasireiškia tuo, kad sutartis, kuriai ji taikoma (vadinamasis „raišas“ sandoris (*negotium claudicans*) arba „nepilnavertis“ sandoris), nesukelia numatytų pasekmių (pagal įstatymą nuo pat pradžių, į ką teismas turėtų atsižvelgti *ex officio*), visų pirma nesukuria pareigos įvykdyti sutartas prievoles, tačiau, skirtingai nei negaliojanti sutartis, gali vėliau sukelti tokias pasekmes atgaline data, kai išreiškiama trūkumus ištaisanti valia (vienos iš šalių arba trečiojo asmens), o jei atsisakoma ją pareikšti arba jei baigiasi jos pareiškimo laikas, ji tampa galutinai neveiksminga, t. y. negaliojanti <...>. Suspenduotas negaliojimas nuo negaliojimo taip pat skiriasi tuo, kad šalių valios pareiškimai sustabdymo laikotarpiu išlaiko savo teisinę galią, t. y. gali sukelti teisines pasekmes ateityje, ir bent viena iš valią pareiškusių šalių netenka

[21] Žr. 2 išnašoje nurodytą jurisprudenciją.

[22] Žr. 2001 m. kovo 22 d. *Sąd Najwyższy* sprendimą V CKN 769/00 ir 2017 m. rugsėjo 29 d. *Sąd Najwyższy* sprendimą V CSK 642/16.

DARBINIS VERTIMAS

galimybės savarankiškai nuspręsti, ar tos pasekmės atsiras, negali laisvai atšaukti savo valios pareiškimo ir šia prasme, likdama neapibrėžtumo būsenos, yra jo „saistoma“ <...>.“

14 Taigi yra du pagrindiniai argumentai, dėl kurių negalima daryti prielaidos, kad nesąžiningos sutarties sąlygos yra absoliučiai negaliojančios, ir kurie kartu pagrindžia išvadą, kad joms taikoma vadinamoji suspenduoto negaliojimo sankcija. Pirmasis argumentas yra tas, kad absoliutus sutarties ar jos nuostatos negaliojimas yra galutinis, o su nesąžininga sutarties sąlyga vartotojas gali sutikti.

15 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, vis dėlto niekas nekliudo nacionaliniams teismams, taikant nacionalinės teisės aktų atitikties aiškinimą, aiškinti absoliutaus teisinio sandorio negaliojimo nuostatų (CK 58 straipsnio 1 ir 3 dalys) atsižvelgiant į Direktyvos 93/13 tikslus ir Teisingumo Teismo jurisprudenciją. Taigi, nacionaliniai teismai galėtų pripažinti, kad neleistina sutarties sąlyga yra negaliojanti CK 58 straipsnio prasme, su vienintele sąlyga, kad vartotojas gali ją patvirtinti (ištaisyti trūkumus) pateikdamas valios pareiškimą, kuriuo atkuriamas sąlygos galiojimas *ex tunc*.

16 Antrasis SN argumentas yra tai, kad pagal Lenkijos teisę absoliučiu sutarties negaliojimu gali remtis visos jos šalys ir tretieji asmenys, o nesąžiningos sutarties sąlygos neprivalomumu gali remtis tik vartotojas, bet ne verslininkas. Pats Teisingumo Teismas atkreipia dėmesį į galimą nesąžiningos sąlygos išbraukimo iš paskolos sutarties poveikį, kuris lemia šios sutarties negaliojimą ir atitinkamai paskolos gavėjo pareigą grąžinti bankui pagrindinę paskolos sumą[23]. Taigi, kadangi Teisingumo Teismas aiškiai nurodo banko galimybę reikalauti grąžinti pagrindinę paskolos sumą dėl nesąžiningos sutarties sąlygos neprivalomumo, logiška, kad jis pripažįsta galimybę bankui remtis šios sąlygos neprivalomumu ir iš to išplaukiančiu paskolos sutarties negaliojimu.

17 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nėra jokio pagrindo daryti išvadą, kad neleistinos sutarties sąlygos laikomos sąlygomis, kurioms taikoma suspenduoto negaliojimo sankcija. Visų pirma ši sankcija, regis, neatitinka Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies reikalavimų. Be to, Teisingumo Teismas nurodo nacionaliniams teismams nustatyti visas nesąžiningos sutarties sąlygos neprivalomumo pasekmes, nelaukiant, kol vartotojas pateiks atitinkamą pareiškimą[24]. Vis dėlto minėtoje SN nutartyje nurodyta suspenduoto negaliojimo sankcija iš tikrųjų įpareigoja

[23] Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kàsler ir Kàslerné Ràbai*, C-26/13, 84 punktą; 2018 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *OTP Bank ir OTP Faktoring*, C-51/17, 61 punktą; 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, 58 punktą; 2020 m. birželio 3 d. Sprendimo *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, 63 punktą; 2020 m. lapkričio 25 d. Sprendimo *Banca B*, C-269/19, 34 punktą.

[24] Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 28 ir 36 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Jőrös*, C-397/11, 42 ir 48 punktus; 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, 50 punktą; 2015 m. spalio 1 d. Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 49 punktą; 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 59 punktą.

DARBINIS VERTIMAS

nacionalinius teismus sulaukti tokio vartotojo pareiškimo, nes sutarties sąlygos (taigi ir visos sutarties) galiojimas sustabdomas iki jo pateikimo.

18 Pagal minėtą nutartį vartotojo pareiškimas turi būti itin formalaus (specialaus) turinio. Reikalavimas pateikti tokio turinio pareiškimą nekyla iš Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies, CK 385[1] straipsnio, jokių kitų ES ar nacionalinės teisės aktų, jis nebuvo nurodytas ir jurisprudencijoje iki 2021 m. gegužės 7 d. SN nutarties priėmimo. Taigi, tai, kad vartotojams (šiaip ar taip dažnai nežinantiems galiojančių teisės aktų turinio) nustatoma sąlyga pateikti tokio turinio pareiškimą, ir pagal šios sąlygos įvykdymą vertinama, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis yra taikoma, atrodo prieštarauja šiai nuostatai ir veiksmingumo principui ir kelia abejonių atsižvelgiant į teisinio saugumo principą.

19 Kalbant apie **prejudicinio klausimo antrąjį punktą**, tolesnės nesąžiningų sutarties sąlygų pripažinimo tomis, kurioms taikoma suspenduoto negaliojimo sankcija, pasekmės taip pat prieštarauja Direktyvos 93/13 nuostatoms. Kol tęsiasi sustabdymo būsena, paskolos davėjas negali reikalauti sutartyje numatytų prievolių įvykdymo. Vis dėlto pagal nusistovėjusią jurisprudenciją, susijusią su suspenduoto negaliojimo būsena, <...> taip pat negalima reikalauti grąžinti nepagrįstai sumokėtos pinigų sumos, nes sprendimą dėl nuostatos ir sutarties privalomumo iš esmės priima vartotojas. Kadangi paskolos davėjas negali pareikšti tokio reikalavimo ir atitinkamai pasiekti, kad jo reikalavimai taikyti restituciją pagal CK 455 straipsnį, būtų pripažinti vykdytinais, apie jų senaties termino pradžią negali būti nė kalbos. <...>. Situacija pasikeičia tik tuo atveju, jei vartotojas patvirtina neleistiną sąlygą – tuomet sąlyga ir sutartis įsigalioja atgaline data, arba atsisako ją patvirtinti <...>, tokiu atveju sutartis lieka galioti su ją pakeičiančia nuostata (jei tenkinamos atitinkamos sąlygos) arba sutartis tampa galutinai neveiksminga (galiojanti). Šis galutinis neveiksmingumas (negaliojimas) prilygsta būsenai, kai „teisinis sandoris, įpareigojantis įvykdyti prievolę, negaliojo ir neįsigaliojo įvykdžius prievolę“, kaip apibrėžta CK 410 straipsnio 2 dalyje *in fine* (*condictio sine causa*), ir „teisinio sandorio negaliojimui“, kaip apibrėžta CK 411 straipsnio 1 dalyje. Vartotojo padėtis yra palankesnė nei verslininko, nes paskolos gavėjas gali bet kada nutraukti suspenduoto negaliojimo būseną sutikdamas taikyti neleistiną sąlygą arba atsisakydamas ją taikyti, nors pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją tokių pareiškimų veiksmingumas priklauso nuo to, ar paskolos gavėjas prieš tai buvo tinkamai informuotas apie nesąžiningos sąlygos pasekmes. Atsižvelgiant į tai, gali kilti klausimas, ar (ir galbūt kada) vartotojo (ir neteismine tvarka pareikštas) reikalavimas taikyti restituciją, kuris suponuoja galutinį visos sutarties negaliojimą, gali būti laikomas numanomu atsisakymu patvirtinti sąlygą ir sutikimu su sutarties nutraukimo pasekmėmis, lemiančiomis jos galutinį neveiksmingumą (negaliojimą). Problema ta, kad paskolos davėjas, susidūręs su tokiu reikalavimu, gali nebūti tikras, ar jį formuluodamas vartotojas buvo tinkamai informuotas apie nesąžiningos sąlygos pasekmes (pvz., visus reikalavimus taikyti restituciją, susijusius su visišku ir galutiniu sutarties neveiksmingumu). Tai svarbus klausimas, nes nuo jo priklauso paskolos davėjo reikalavimų taikyti restituciją senaties termino pradžia ir

DARBINIS VERTIMAS

galimybė juos pripažinti vykdytinais (CK 455 straipsnis) ir pateikti juos įskaityti (CK 498 straipsnio 1 dalis). <...>[25]

20 Didžiausios abejonės dėl aptariamos SN nutarties kyla būtent dėl išvados, kad verslininko reikalavimo, pareikšto vartotojui, grąžinti įvykdytą prievolę senaties termino eiga prasideda tik vartotojui pateikus pareiškimą, ar jis sutinka su neleistinos sutarties nuostatos ir visos sutarties negaliojimu, ar vis dėlto sutinka, kad būtų taikoma ši sutarties nuostata. Visų pirma tokia pozicija, atrodo, pažeidžia lygiavertiškumo principą. Konkrečiai – pagal CK 120 straipsnio 1 dalį Lenkijos civilinėje teisėje galioja bendra taisyklė, kad reikalavimo grąžinti nepagrįstai sumokėtą pinigų sumą senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo šios prievolės įvykdymo dienos[26], taip pat tuo atveju, kai prievolė buvo įvykdyta pagal negaliojančią sutartį, net jei prievolę įvykdęs asmuo nežinojo, kad sutartis yra negaliojanti, ir įvykdė prievolę nepagrįstai[27]. Jei vartotojas apskritai nepateiktų jokio pareiškimo (ir jam nebūtų nustatytas terminas tokiam pareiškimui pateikti), verslininko reikalavimo vartotojui senaties terminas niekada nebūtų suėjęs. Kita galima pasekmė – vartotojas iki civilinės bylos iškėlimo pateiktų pareiškimą, kad nesutinka su neleistinomis sutarties sąlygomis ir sutinka, kad sutartis būtų pripažinta negaliojančia. Vartotojo nuomone, toks pareiškimas būtų pakankamas ir dėl jo prasidėtų banko reikalavimo senaties termino eiga, o bankas savo ruožtu vėliau civiliniame procese galėtų teigti, kad vartotojo pareiškimas nesukėlė teisinių pasekmių, nes prie jo „nebuvo pridėtas aiškus vartotojo pareiškimas, patvirtinantis, kad jis buvo išsamiai informuotas“ apie paskolos sutarties negaliojimo pasekmes. Taigi tariamas vartotojo nežinojimas bus panaudotas prieš patį vartotoją, o tokia makiaveliška verslininko bylinėjimosi taktika bus pagrįsta nacionaline teise, aiškinama pagal 2021 m. gegužės 7 d. SN nutartį.

21 Be to, aptariamos SN pozicijos pasekmė yra ta, kad verslininko reikalavimo senaties terminas visada prasideda vėliau nei vartotojo ieškinio senaties terminas.

22 Be to, aptariamoje situacijoje verslininkas atsiduria geresnėje teisinėje padėtyje ne tik vartotojo, su kuriuo sudarė sutartį, į kurią yra įtrauktos neleistinos sutarties sąlygos, lemiančios sutarties negaliojimą, atžvilgiu. Jei bankas sudarytų paskolos sutartį, kuri būtų niekinė, t. y. negaliojanti dėl prieštaravimo įstatymams ar socialinio sambūvio principams (CK 58 straipsnio 1 ir 2 dalys), o ne dėl to, kad į ją įtraukta neleistinų sutarties nuostatų (CK 385^1 straipsnio 1 dalis), banko reikalavimo grąžinti pagrindinę paskolos sumą iš paskolos gavėjo senaties termino eiga prasidėtų jau nuo pagrindinės paskolos sumos išmokėjimo momento pagal minėtą bendrąją taisyklę, kylančią iš CK 120 straipsnio 1 dalies. Tokiu atveju banko reikalavimo senaties terminas sueitų daug anksčiau nei tapataus reikalavimo, grindžiamo sutarties negaliojimu dėl nesąžiningų sąlygų įtraukimo į

[25] Žr. 2021 m. gegužės 7 d. *Sąd Najwyższy* septynių teisėjų kolegijos nutartį III CZP 6/21.

[26] Žr.: [nenurodyta].

[27] Žr. *Sąd Najwyższy* sprendimus: 2010 m. liepos 8 d. Sprendimą II CSK 126/10; 2014 m. gruodžio 16 d. Sprendimą III CSK 36/14 ir 2016 m. birželio 23 d. Sprendimą V CNP 55/15.

DARBINIS VERTIMAS

sutartį. Taigi banko reikalavimo senaties terminas pradedamas skaičiuoti vėliausiai, jei sutartis yra negaliojanti dėl nesąžiningų sąlygų įtraukimo. Banko reikalavimo senaties termino eiga prasidėtų vėliau, jei sutartyje nebūtų nesąžiningų sąlygų ir jei ji būtų niekinė. Taip pat anksčiau pradedamas skaičiuoti vartotojo reikalavimo išieškoti neteisėtai įvykdytą prievolę senaties terminas.

23 Taigi, bankas, parengęs sutartį, į kurią įtraukta nesąžiningų sąlygų, be kurių sutartis negali galioti, atsiduria geresnėje teisinėje padėtyje nei subjektai, atsidūrę kiekvienoje iš trijų aptartų situacijų. Atrodo, kad tokia didelė banko privilegija prieštarauja lygiavertiškumo principui. Be to, abejotina, ar verslininkui suteikus tokią palankią teisinę padėtį nepažeidžiamas veiksmingumo principas ir Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis, nes nesąžiningą sutartį parengusiam verslininkui tokiu būdu *de facto* garantuojama, kad jo reikalavimui nebus taikomas senaties terminas, nebent vartotojas prieš tai jį aiškiai informavo žinantis apie nesąžiningas sutarties sąlygas ir jų teisines pasekmes. Be to, jei vartotojas apskritai nepateiks tokio pareiškimo (o tai realu, ypač atsižvelgiant į tai, kad vartotojai dažnai nežino savo teisių), verslininko reikalavimui grąžinti jo sumokėtą pinigų sumą niekada nebus taikomas senaties terminas (net ir po daugelio metų), o tai savo ruožtu yra visiškai beprecedentė situacija Lenkijos civilinės teisės sistemoje, kurios pagrindinis principas yra tas, kad turtiniams reikalavimams yra taikomas senaties terminas (CK 117 straipsnis).

24 Jei vartotojas reikalauja iš verslininko sumokėti pinigų sumą remdamasis teiginiu, kad šalių sudaryta sutartis yra negaliojanti, nes į ją įtraukta neleistinų sutarties sąlygų, logiška, kad vartotojas nesutinka su šiomis sutarties sąlygomis ir supranta sutarties negaliojimo pasekmes. Tokio pareiškimo turinys yra suprantamas (CK 65 straipsnio 1 dalis) ir vartotojas pakankamai išreiškia savo valią (CK 60 straipsnio 1 dalis). Taigi, verslininkas, gavęs tokį vartotojo pareiškimą (CK 61 straipsnio 1 dalis), turėtų žinoti, kad vartotojas supranta sutarties negaliojimo pasekmes ir su jomis sutinka. Todėl verslininko reikalavimo senaties terminas turėtų būti pradėtas skaičiuoti vėliausiai nuo to momento.

25 Be to, bent jau kai kuriais atvejais galima rasti argumentų, pagrindžiančių dar platesnę poziciją, t. y. kad pagal bendrąją taisyklę banko reikalavimo senaties termino eiga pradedama skaičiuoti nuo banko prievolės įvykdymo momento arba nuo šiek tiek vėlesnės datos. Kadangi bankas naudojasi labai aukšto lygio teisinėmis paslaugomis, galima daryti pagrįstą išvadą, kad, paisydamas reikalaujamo rūpestingumo, jis turėjo daug anksčiau suprasti, kad jo rengiamoje sutartyje yra nesąžiningų sąlygų. Taigi, jei bankas nuo pat pradžių turėjo žinoti, kad sutartyje yra neleistinų sutarties sąlygų, dėl kurių šalys turi grąžinti viena kitai tai, ką viena iš kitos gavo, užtikrindamas reikalaujamą rūpestingumą jis jau turėjo imtis veiksmų susigrąžinti tai, ką iš jo gavo kita šalis, arba bent jau susitarti su vartotoju.

26 Taip pat svarbu pažymėti, kad jau 2010 m. gruodžio 27 d. savo sprendime *Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów* (Varšuvos apygardos teismas – Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismas) pripažino

DARBINIS VERTIMAS

neleistina ir uždraudė bankui atsakovui prekyboje su vartotojais naudoti standartinės sutarties nuostatą „Hipoteka užtikrinta paskolos sutartis fiziniams asmenims <...>, indeksuota CHF“, kurios formuluotė yra tokia pati kaip šalių sudarytos paskolos sutarties 10 straipsnio 5 dalies, todėl vėliausiai šios nuostatos įtraukimo į registrą dieną bankas atsakovas žinojo, kad tai yra neleistina sąlyga.

27 Net jei būtų daroma prielaida, kad nuo vartotojo priklauso, ar sutartis taps galutinai neveiksminga (negaliojančia), negalima sutikti su banko, kuris žino, kad jo parengtoje sutartyje yra neleistinų sutarties sąlygų, tačiau neigia šį faktą arba net slepia jį nuo vartotojo, požiūriu. Vis dėlto pozicija, kad banko reikalavimo grąžinti pagrindinę paskolos sumą senaties terminas turi būti skaičiuojamas tik nuo tada, kai vartotojas pateikia specialaus turinio pareiškimą, ne tik patvirtina tokį verslininko požiūrį, bet ir jį skatina, nes taip verslininkas gauna garantiją, kad jo reikalavimui nebus taikomas senaties terminas. Dėl šios priežasties, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, aptariama pozicija prieštarauja Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 daliai ir veiksmingumo principui.

28 Dėl **prejudicinio klausimo trečiojo punkto** reikia pabrėžti, kad pripažįstama, jog vartotojo reikalavimas grąžinti nepagrįstai sumokėtas pinigų sumas (CK 455 straipsnis) tampa vykdytinas tik po to, kai jis laisva valia ir sąmoningai pareiškia sutinkantis pripažinti sutartį negaliojančia. Kadangi iki minėto pareiškimo pateikimo egzistuoja suspenduoto negaliojimo būsena, vartotojas negali veiksmingai reikalauti grąžinti nepagrįstai sumokėtas pinigų sumas, todėl tik nuo tos dienos bankas privalo mokėti įstatyme numatyto dydžio delspinigius (CK 481 straipsnio 1 ir 2 dalys).

29 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, aptariamas vartotojo teisės reikalauti delspinigių apribojimas prieštarauja lygiavertiškumo principui, nes pagal bendruosius civilinės teisės principus neterminuotas reikalavimas tampa vykdytinas pateikus raginimą atsiskaityti. Taigi papildomo reikalavimo įtraukimas pablogina vartotojo padėtį ir apriboja jo teises. Tokia pozicija prieštarauja Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai ir 7 straipsnio 1 daliai bei veiksmingumo principui. Tai pažymėjo ir pats Teisingumo Teismas, nurodydamas, kad „delspinigiais siekiama nubausti skolininką už savo pareigos grąžinti paskolą sutartyje nustatytais terminais nevykdymą, jį atgrasyti nuo vėlavimo vykdyti savo įsipareigojimus ir, jei reikia, atlyginti kreditoriui dėl pavėluoto mokėjimo patirtą žalą“[28]. Kita vertus, teisės reikalauti šių delspinigių apribojimas laiko atžvilgiu turi būti laikomas lygiaverčiu vartotojo teisės pareikšti reikalavimą taikyti restituciją, susijusį su pinigų suma, kurią verslininkas gavo pagal nesąžiningą sutarties sąlygą, apribojimui laiko atžvilgiu, Teisingumo Teismo pripažintam nepriimtinu[29]. Galiausiai vartotojo teisės reikalauti

[28] Žr. Teisingumo Teismo sprendimus: 2018 m. rugpjūčio 7 d. Sprendimo *Banco Santander ir Escobedo Cortés*, C-96/16 ir C-94/17, 76 punktą; 2021 m. birželio 10 d. Sprendimo *Prima Banka Slovensko*, C-192/20, 39 punktą.

[29] Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 73 ir 75 punktus.

DARBINIS VERTIMAS

įstatyminių delspinigių apribojimas, atrodo, prieštarauja veiksmingumo principui, juo labiau kad tai irgi reiškia pritarimą verslininko, kuris sąmoningai delsia tenkinti vartotojo reikalavimą ir siekia vilkinti teisminį procesą, elgesiui.

30 Dėl **prejudicinio klausimo ketvirtojo punkto** prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš pradžių atkreipia dėmesį į 2021 m. liepos 29 d. SN sprendimą (I CSKP 146/21), pagal kurį „[j]eigu paskolos sutartis pripažįstama negaliojančia, šalys turi grąžinti viena kitai nepagrįstai gautą naudą, t. y. tai, ką faktiškai gavo. Bankas turi grąžinti paskolos gavėjui gautas sumas, viršijančias mokėtinas paskolos įmokas, t. y. apskaičiuotas netaikant indeksavimo sąlygų, kartu su palūkanomis ir komisiniais atlygiais, maržomis, mažos pradinės įmokos draudimu ir t. t., apskaičiuotais taip pat netaikant šių sąlygų. Pabrėžtina, kad bankui atsakovui realiai buvo grąžinta pagrindinė paskolos suma kartu su palūkanomis pagal LIBOR palūkanų normą, todėl abejotina, kad į šalių atsiskaitymą turėtų būti įtrauktos palūkanos pagal WIBOR palūkanų normą, kurias jis būtų gavęs, jei būtų sudaryta galiojanti paskolos Lenkijos zlotais sutartis. Atsižvelgiant į tai, reikia pažymėti, kad kondikcinis ieškinys dėl nepagrįsto mokėjimo, kaip antai nepagrįsto praturtėjimo, yra skirtas ne atlyginti nukentėjusios šalies patirtiems nuostoliams, bet išreikalauti vertę, kuri nepagrįstai perėjo kito asmens nuosavybėn, todėl pastarojo reikalavimas apsiriboja grąžinimu to, ką gavo praturtėjusi šalis. Taip pat svarbu, kad nustatant paskolos sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmes nebūtų atimta apsauga, kurią vartotojams užtikrina Direktyvos 93/13 nuostatos, kuriomis, be kita ko, siekiama prevencinio poveikio, kaip numatyta jos 7 straipsnyje <...>. Vis dėlto negalima nepažymėti, kad dėl palūkanų nuo pagrindinės paskolos sumos nustatymo pagal LIBOR palūkanų normą, jei paskolos sutartis, indeksuota Šveicarijos frankais, pripažįstama negaliojančia ir todėl įmokos turi būti mokamos neindeksuojant jų užsienio valiuta (o tai suponuoja hipotetinę prielaidą, kad buvo suteikta nauda, pagrįsta Lenkijos zlotais suteikta paskola), paskolos davėjui bus taikomos griežtos sankcijos ir, neatsižvelgiant į tai, paskolos gavėjas bus nepagrįstai palankesnėje padėtyje nei paskolos gavėjas, kuris naudojasi Lenkijos zlotais suteikta paskola su didesne WIBOR palūkanų norma“.

31 SN nuomone, vartotojo mokėtina suma turi būti sumažinta pagrindinės paskolos sumos palūkanų, kurias bankas turėtų teisę gauti iš paskolos gavėjo, jei hipotetiškai paskolos sutartis būtų galiojanti, ekvivalentu. Būtinybė taip sumažinti vartotojo mokėtiną sumą kyla dėl to, kad jei visos pinigų sumos būtų grąžintos vartotojui visa apimtimi, vartotojas pats nepagrįstai praturtėtų.

32 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar tokia pozicija atitinka Direktyvos 93/13 nuostatas. Pagal CK 405 straipsnį, siejamą su CK 410 straipsnio 1 dalimi, tai, kas nepagrįstai gauta, turi būti grąžinta. Šiose nuostatose nenumatyta galimybės apriboti kondikcinį reikalavimą galimos naudos, gautos sutaupius išlaidas, kurias mokėjimą vykdantis asmuo būtų patyręs, jei būtų sudaręs galiojančią sutartį, ekvivalentu. Atrodo, kad SN pozicija prieštarauja lygiavertiškumo principui, nes apriboja vartotojo teisę į nepagrįstai sumokėtos pinigų sumos grąžinimą kitų asmenų, kurie taip pat nepagrįstai sumokėjo pinigų

DARBINIS VERTIMAS

sumas, bet gali reikalauti jas visas grąžinti, atžvilgiu. Be to, vartotojas, nepagrįstai įvykdęs mokėjimus pagal negaliojančią sutartį, atsiduria blogesnėje padėtyje paties banko, kuris gali pareikalauti, kad vartotojas grąžintų visą pagrindinės paskolos sumą, atžvilgiu.

33 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, tokia situacija taip pat prieštarauja veiksmingumo principui. Tai reiškia, kad vartotojui taikomos mažiau palankios sąlygos nei verslininkui, o tai, viena vertus, gali atgrasyti vartotoją reikšti reikalavimus ir, kita vertus, paskatinti verslininką naudoti neleistinas sutarties sąlygas. Pažymėtina, kad nors paskolos sutartis negalioja dėl neleistinų sutarties sąlygų, praktiškai paskolos gavėjo ir banko gautinų sumų balansas beveik nesiskiria nuo to, koks jis būtų, jei juos sietų galiojanti paskolos sutartis. Abipusė šalių nauda bus beveik tokia pati, tarsi paskolos gavėjas būtų grąžinęs pagrindinę paskolos sumą ir palūkanas. Pripažinus, kad vartotojo mokėtiną sumą galima sumažinti hipotetinių pagrindinės paskolos sumos palūkanų ekvivalentu, būtų pažeistas veiksmingumo principas lygiai taip pat, kaip ir suteikiant bankams teisę susigrąžinti iš vartotojų sumas už paskolos sumos panaudojimą ne pagal sutartį (apie tai kalbama byloje C-520/21).

34 Be to, aptariamas vartotojo reikalavimo grąžinti pinigų sumą, sumokėtą pagal sutartį, kuri negalioja dėl nesąžiningų sutarties sąlygų įtraukimo, apribojimas atrodo labai panašus į vartotojo reikalavimo taikyti restituciją, kurį Teisingumo Teismas 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimu pripažino neleistinu, apribojimą laiko atžvilgiu[30]. Skirtumas tik toks, kad 2021 m. liepos 29 d. SN nutarties pasekmė yra vartotojo reikalavimo taikyti restituciją sumos apribojimas, o 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimas buvo susijęs su vartotojo reikalavimo taikyti restituciją apribojimu laiko atžvilgiu. Dėl šios priežasties, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, vartotojo reikalavimo grąžinti pinigų sumą, nepagrįstai gautą vykdant negaliojančią sutartį, apribojimas hipotetinių pagrindinės paskolos sumos palūkanų ekvivalentu gali būti laikomas ne tik pažeidžiančiu veiksmingumo ir lygiavertiškumo principus, bet ir tiesiogiai prieštaraujančiu Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai ir 7 straipsnio 1 daliai.

35 **Prejudicinių klausimų ir sprendimo šioje byloje ryšys**

36 Šioje byloje teismas privalo nustatyti visas su paskolos sutarties negaliojimu susijusias pasekmes ir apie jas informuoti proceso šalis, visų pirma ieškovus. Pareiga informuoti vartotoją apie sutarties, kurioje yra nesąžiningų sąlygų, negaliojimo pasekmes kyla tiek iš ES[31], tiek iš nacionalinės teisės aktų[32]. Viena iš

[30] Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 73 ir 75 punktus.

[31] Žr. 2021 m. balandžio 29 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Bank BPH*, C-19/20, 96–99 punktus.

[32] Žr. 2020 m. rugsėjo 15 d. *Sąd Najwyższy* nutartį III CZP 87/19, 2021 m. gegužės 7 d. *Sąd Najwyższy* nutartį III CZP 6/21 ir 2021 m. liepos 27 d. *Sąd Najwyższy* sprendimą V CSKP 49/2.

DARBINIS VERTIMAS

esminių sutarties negaliojimo pasekmių yra ta, kad atsiranda banko reikalavimas grąžinti pagrindinę paskolos sumą, ir abiem proceso šalims labai svarbu, ar banko reikalavimui yra suėjęs senaties terminas. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad būtina išnagrinėti šį klausimą šioje byloje ir informuoti šalis apie nagrinėjimo rezultatus. Tiesa, šioje byloje teismas 2020 m. spalio 27 d. ieškovus informavo, kad sutarties negaliojimo pasekmė yra banko reikalavimas grąžinti pagrindinę paskolos sumą, tačiau neinformavo, ar šiam reikalavimui yra suėjęs senaties terminas.

37 Taip pat labai svarbu nustatyti, nuo kurios datos ieškovai turi teisę reikalauti iš banko atsakovo įstatyme numatyto dydžio delspinigių. Pagal naują teismų praktikos kryptį (atsiradusią SN priėmus 2021 m. gegužės 7 d. nutartį) šie delspinigiai būtų mokami tik nuo tos dienos, kai vartotojas laisva valia ir sąmoningai pareiškė žinantis apie sutarties negaliojimo pasekmes ir su jomis sutinkantis. Šis klausimas turi didelę finansinę svarbą.

38 Taip pat svarbu atsakyti į klausimą, ar ieškovų atsakovui mokėtina suma turėtų būti sumažinta palūkanų normos ekvivalentu, į kurį bankas hipotetiškai turėtų teisę, jei paskolos sutartis nebūtų pripažinta negaliojančia. Ieškovai alternatyviai reikalauja priteisti iš atsakovo 52 270 PLN, kaip visų pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokų, sumokėtų nuo 2009 m. rugpjūčio 18 d. iki 2011 m. gruodžio 19 d., ekvivalentą dėl sutarties pripažinimo negaliojančia. Jei būtų daroma prielaida, kad ieškovai gali reikalauti visa apimtimi grąžinti visas paskolos įmokas, minėtas alternatyvus reikalavimas sumokėti sumas būtų patenkintas visa apimtimi. Aptariamas alternatyvus reikalavimas turėtų būti iš dalies atmestas, jei būtų pripažinta, kad ieškovų reikalavimas turėtų būti sumažintas hipotetinių pagrindinės paskolos sumos palūkanų, į kurias bankas atsakovas būtų turėjęs teisę, jei sutartis būtų buvusi galiojanti, ekvivalentu. Norint nustatyti tikslią hipotetinių palūkanų normos sumą, kuria turėtų būti sumažintas ieškovų reikalavimas, reikėtų atlikti tikslius skaičiavimus.

39 **Prejudicinis klausimas ir siūlomas sprendimas**

40 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siūlo Teisingumo Teismui į pateiktą klausimą atsakyti teigiamai, atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus argumentus, kuriuos galima apibendrinti, kaip nurodyta toliau.

41 Pirma, suspenduoto negaliojimo sankcija neatitinka reikalavimo, kad nesąžiningos sutarties sąlygos (ir sutartis, į kurią jos yra įtrauktos) turi būti laikomos „niekada neegzistavusiomis ir nesukėlusiomis jokio poveikio vartotojui“. Be to, Direktyvoje 93/13 numatyta, kad nesąžininga sąlyga turi būti neprivaloma vartotojui nuo sutarties sudarymo momento (*ex tunc*) ir kad nacionalinis teismas privalo tai konstatuoti *ex efficio* ir nelaukdamas, kol vartotojas pateiks savo poziciją, o sutarties (sutarties sąlygos) suspenduoto negaliojimo atveju neprivalomumo vartotojui pasekmė atsiranda tik po to, kai vartotojas pateikia specialaus turinio pareiškimą arba pasibaigia terminas tokiam pareiškimui pateikti. Direktyvoje 93/13 numatytos apsaugos suteikimo, priklausomai nuo tokio

DARBINIS VERTIMAS

vartotojo pareiškimo, negrindžia Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies turinys, taip nepasiekiamas Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalyje numatytas tikslas ir, svarbiausia, pažeidžiamas veiksmingumo principas.

42 Antra, darant prielaidą, kad banko reikalavimo grąžinti pagrindinę paskolos sumą, išmokėtą vykdant negaliojančią paskolos sutartį, senaties termino eiga pradedama skaičiuoti vartotojui pateikus pareiškimą, kad jis nesutinka su nesąžiningomis sutarties sąlygomis, žino sutarties negaliojimo pasekmes ir su jomis sutinka, bankas atsiduria privilegijuotoje padėtyje tiek vartotojo, tiek kitų verslininkų, esančių panašioje teisinėje padėtyje, atžvilgiu. Kadangi banko reikalavimo senaties terminas pradedamas skaičiuoti vėliau nei tuo atveju, jei sutartis būtų niekinė, tai reiškia, kad šiuo požiūriu bankui yra naudingiau su vartotoju sudaryti sutartį, kurioje yra neleistinų sutarties sąlygų. Tai prieštarauja lygiavertiškumo principui, kaip ir tai, kad banko reikalavimo senaties terminas gali sueiti vėliau nei vartotojo reikalavimo senaties terminas arba net niekada nesueiti (jei vartotojas nežino, kad sutartyje yra nesąžiningų sąlygų, arba žino, bet nepateikia atitinkamo pareiškimo, arba pateikia tokį pareiškimą, bet paaiškėja, kad jo turinys nepakankamas). Be to, tokia didele nesąžiningas sąlygas taikančio banko privilegija nepasiekiamas Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalyje numatytas tikslas. Galiausiai laikantis tokio požiūrio vartotojas niekada nebus tikras dėl to, kada sueina banko reikalavimo senaties terminas, nes net vartotojo pareiškimas, kad jis nesutinka su nesąžiningomis sąlygomis, žino apie sutarties negaliojimo pasekmes ir su jomis sutinka, gali pasirodyti nepakankamas. Bankas gali teigti, kad vartotojas, pateikdamas tą pareiškimą, vis dėlto nevisiškai žinojo savo teises.

43 Trečia, lygiavertiškumo principui taip pat prieštarauja prielaida, kad tik tada, kai vartotojas pateikia minėtą pareiškimą, jo reikalavimas grąžinti nepagrįstai sumokėtas pinigų sumas tampa vykdytinas ir tik tada jis įgyja teisę reikalauti iš verslininko įstatyme numatyto dydžio delspinigių. Iš tiesų analogiškose situacijose reikalavimas grąžinti nepagrįstai sumokėtas pinigų sumas tampa vykdytinas jau paraginus atsiskaityti, nesant reikalo pateikti specialaus turinio pareiškimo. Be to, dėl aptariamo požiūrio reikalavimas sumokėti delspinigius yra labai ribotas laiko atžvilgiu, todėl vartotojo negalėjimas naudotis jam priklausančiais pinigais ir jų vertės sumažėjimas dėl infliacijos niekaip nekompensuojamas, o taip pažeidžiama Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir veiksmingumo principas. Be to, verslininkas nepatiria jokių neigiamų pasekmių, susijusių su vėlavimu grąžinti vartotojui priklausančias pinigų sumas ir užsitęsusiu galimu teismo procesu, o tai neatitinka Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalies tikslo.

44 Ketvirta, pozicija, kad, viena vertus, paskolos sutartis negalioja, nes joje yra nesąžiningų sutarties sąlygų, tačiau, kita vertus, vartotojas negali susigrąžinti iš banko visos sumokėtos paskolos įmokų sumos, taip pat prieštarauja Direktyvos 93/13 nuostatoms. Kai sutartis negalioja kitu teisiniu pagrindu, šalys turi teisę susigrąžinti viską, ką sumokėjo, neribojant sumos dydžio, todėl tokio apribojimo taikymas vartotojui prieštarauja lygiavertiškumo principui. Be to, vartotojui mokėtinos sumos sumažinimas neatitinka Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies reikalavimo ir vartotojui suteiktą apsaugą daro fragmentišką. Galiausiai iš

DARBINIS VERTIMAS

to išplaukia, kad pinigų srautų tarp šalių požiūriu situacija yra analogiška situacijai, tarsi šalys būtų sudariusios galiojančią sutartį, pagal kurią bankas gauna pelno. Taigi, verslininkas gauna pajamų iš sutarties, kuri negalioja, nes joje yra nesąžiningų sutarties sąlygų, o tai prieštarauja veiksmingumo principui.

DARBINIS VERTIMAS